

Тарасюк М.С.,
здобувач 4 курсу
за спеціальністю 052 «Політологія»
Науковий керівник: **З.О. Грицишена, PhD**, ст.викладач,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВИКОРИСТАННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

У сучасному світі, що характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, процесами глобалізації та зростанням впливу медіа, політична сфера дедалі частіше стає об'єктом маніпулятивних впливів. Методи прихованого психологічного тиску на свідомість громадян активно застосовуються під час виборчих перегонів, у формуванні громадської думки, просуванні політичних програм і в дискредитаційних кампаніях проти опонентів. Така практика становить загрозу об'єктивності демократичних процесів, підриває принципи відкритості, прозорості та усвідомленого політичного вибору. Необхідність дослідження цієї проблематики особливо посилюється в контексті сучасних українських реалій, коли російська агресія проти України ведеться не лише на військовому фронті, а й у площині інформаційних воєн.

Теоретичні основи вивчення політичної маніпуляції були закладені у працях класиків соціальної науки, зокрема Г. Лассуелла та Е. Бернейса, які одними з перших описали методи прихованого впливу на громадську свідомість. Подальший розвиток наукових підходів до аналізу маніпулятивних стратегій отримав відображення у працях сучасних дослідників – І. Макух-Федоркової, О. Бойко, Т. Лушагіної, котрі досліджують специфіку політичної маніпуляції в умовах новітніх комунікаційних технологій, інформаційних війн та розширення медійного простору. Значний внесок у вивчення цих аспектів зробили І. Левицька, М. Маркова та Л. Орховська, які аналізують особливості функціонування українського інформаційного простору та механізми політичного впливу в умовах суспільних трансформацій.

Маніпуляція – це складне соціально-психологічне явище, яке характеризується прихованим впливом на свідомість, поведінку або емоційний стан людини з метою досягнення певних цілей, зазвичай у вигідний для маніпулятора спосіб. Цей вплив відбувається без відкритого примусу чи згоди

об'єкта, що робить маніпуляцію особливо ефективним і водночас небезпечним інструментом взаємодії. Маніпуляція часто зустрічається в нашому повсякденному житті, хоча не завжди ми це усвідомлюємо. Її можна виявити у рекламі, політиці, особистих стосунках, роботі та навіть у ЗМІ. Маніпуляція – це один із способів впливу на поведінку або свідомість людини з метою досягнення певної вигоди, найчастіше прихованої. Головна ознака маніпуляції – прихованість мотивів. Людину підштовхують до дії так, щоб вона вважала це власним вибором, хоча насправді цим вибором керував хтось інший [4].

Хоча в науковій літературі немає єдиного визначення терміна «маніпуляція», більшість науковців сходяться на думці, що він означає приховане управління індивідом чи колективом. Досліджуючи цей феномен у соціально-філософському вимірі, О. Бойко визначає маніпуляцію як особливий вид суспільної взаємодії, сформований і зумовлений конкретними історичними умовами. Ця взаємодія характеризується тим, що один із учасників піддається "психічному впливу", перетворюючись на об'єкт, чий вчинки, поведінка, потреби та бажання починають диктуватися особливостями маніпулятивного впливу. У підсумку, людина, що стала жертвою маніпуляції, поводить себе так, як вигідно і необхідно маніпулятору [1]. Політологічний підхід розглядає маніпулятивні технології як стратегічний інструмент для досягнення та утримання політичної влади. Це дослідження є актуальним у контексті виборчих кампаній, мобілізації протестних рухів, ведення міжнародних відносин та інформаційних війн [3].

Політична маніпуляція є формою прихованого управління свідомістю та поведінкою громадян, її мета – зміна або утвердження певних політичних переконань, рішень, волевиявлення (голосування) чи дій. Принципова відмінність маніпуляції від переконання полягає у її латентності (прихованості) та опорі не на раціональну аргументацію, а на емоції, стереотипи та дезінформацію. Політична маніпуляція становить невід'ємну складову сучасного політичного процесу. Вона передбачає цілеспрямований вплив на свідомість громадян для досягнення поставлених політичних цілей без застосування прямого примусу. Методи маніпуляції можуть мати як відкритий, так і прихований характер, що підвищує їхню ефективність. Одним із найбільш розповсюджених методів маніпуляції є вплив, що здійснюється через ЗМІ. За допомогою вибіркового висвітлення подій, акцентування

на певних аспектах, повторення цільових тез або замовчування альтернативних точок зору формується необхідна суб'єкту маніпуляції картина світу у свідомості населення [2]. Дослідження крізь призму соціологічного, політологічного, психологічного та комунікативного підходів підтвердило, що маніпуляція активно реалізується через медіа як основний канал поширення контенту. Серед ідентифікованих ключових технологій – створення міфів, фальшива альтернатива, ефект «вікна Овертона», маніпуляція страхом та демонізація опонентів.

У демократичних країнах маніпуляції в політичній сфері становлять загрозу не лише для прозорості виборчих процесів, а й для основоположних принципів демократії – справедливості, підзвітності влади та довіри громадян до політичної системи. З метою їхнього запобігання та виявлення держави із розвиненими демократичними традиціями впроваджують багаторівневі механізми, спрямовані на підвищення інформаційної безпеки, зміцнення прозорості політичної комунікації та захист громадян від дезінформації.

Одним із фундаментальних елементів демократії є свобода слова, що забезпечує можливість незалежного журналістського контролю за діями влади. Саме незалежні медіа відіграють ключову роль у викритті політичних маніпуляцій, поширенні достовірної інформації та спростуванні фейкових повідомлень. У більшості розвинених демократій функціонує суспільне мовлення, яке, попри державне фінансування, залишається незалежним від політичного впливу, виконуючи роль гаранта об'єктивності та збалансованості інформаційного контенту.

Окрему увагу приділено нормативно-правовому регулюванню політичної реклами, що запроваджується з метою запобігання непрозору фінансуванню виборчих кампаній та впливу великих корпорацій або іноземних суб'єктів на політичні процеси. Зокрема, у країнах Європейського Союзу діють суворі вимоги щодо прозорості цифрової політичної реклами, що дозволяють ідентифікувати джерела фінансування та оцінювати потенційний вплив інформаційних кампаній. Підсумовуючи варто зазначити, що для ефективної протидії політичним маніпуляціям необхідне формування комплексної системи базових інструментів, що охоплює освітню, правову, технічну та медійну сфери. Такий підхід має ґрунтуватися на інтеграції освітніх програм, удосконаленні

нормативно-правової бази, підвищенні медіаграмотності населення та розвитку критичного мислення як ключової компетентності громадян сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.
2. Горбань О. Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 1. С. 136–141.
3. Лушагіна Т., Губницька О. Соціальні мережі як інструмент політичних маніпуляцій. Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: матеріали міжнар. наук. конференції, м. Миколаїв, 15–18 черв. 2023, Миколаїв, 2023. С. 75–76.
4. Шостром Е. Людина-маніпулятор: подорож до себе від маніпуляції актуалізації.– К.: PSYLIB, 2003 URL: <http://psylib.ukrweb.net/books/shost01/index.htm>.